

Отже, такий детальний аналіз вправ на редагування дозволяє побачити, що саме вони допоможуть реалізувати одне із завдань шкільної програми з української мови - удосконалення змісту і форми власних текстів під керівництвом вчителя: відповідність темі; наявність у тексті складових частин (зачину, основної частини, кінцівки); логічність і послідовність викладу думок; усунення одноманітних конструкцій речень; невиправданих лексичних повторів.

Література

1. Богуш А.М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей дошкільного віку. – К.: Слово, 2003. – 344 с.
2. Варзацька Л.О., Шевченко Л.М. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів: Методичні рекомендації. – К.: РНМК, 1992. – 127 с.
3. Выготский Л.С. Избранные психологические труды. – М.: Педагогика, 1989. – 376 с.
4. Жинкин Н.И. Развитие письменной речи учащихся 3-7 классов. – М.: Известия АПН СССР, 1956.

І.А.Кравцова, О.Поддубняк

ПСИХОЛОГІЧНІ І ЛІНГВІСТИЧНІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ ШЕСТИРІЧНИХ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

В статье рассматривается вопрос развития речи и мышления детей шестилетнего возраста на уроках изучения граммоты в букварный период, а также особенности психологической и лингвистической основы методики изучения граммоты первоклассников.

This article deals with the question about the development of speech and mental activity 6 year old children at lessons of studying grammar material in the ABC period and also peculiarities of psychological and linguistical raund of methodics of studying grammar of first form pupils.

Збагачення лексичного запасу є одним із істотних завдань мовного розвитку молодших школярів і тому посідає провідне місце в шкільній практиці. Будучи пов'язаною з

різними видами навчальної діяльності, робота над збагаченням словника сприяє не тільки розвитку мовлення учнів, а й їхньому загальному розвитку, насамперед розширенню і поглибленню понять, удосконаленню мислення.

Відомо, що кожне слово має певне значення. Слово означає не одиничний предмет, воно узагальнює групу предметів, явищ. Узагальнення, закріплене у слові, і є його значенням.

Діти приходять до школи з різним запасом слів, значення яких їм відомі й активно використовуються. Ті, хто в дошкільному віці зумів заpastися значним лексичним словником, не лише добре розуміють звернене до них мовлення, а й самостійно висловлюють думки, судження. Інша річ - коли з певних причин дитина не могла набути достатньо розвинутого активного і навіть пасивного словника. Вступивши до школи, такий учень зазнає додаткових труднощів у засвоєнні програмового матеріалу з усіх предметів.

Це питання є предметом досліджень психологів, лінгвістів, методистів. Так, за даними А.І.Ліпкіної і М.І.Оморокової, пасивний словник шестирічного школяра становить 3-4 тисячі слів. Як показують дослідження Пархоменко Г.В., до кінця початкового навчання пасивний словниковий запас учнів збагачується більш як удвічі, тобто діти на цей час ознайомлюються зі значеннями 8-10 тисяч слів. Зрозуміло, що ці показники свідчать про діапазон, тобто кількісно характеризують пасивний словник. Не менш важливе значення мають якісні зміни, що відбуваються у словниковому запасі дітей, - засвоєння смислових відтінків слів (синонімії, багатозначності), вживання фразеологічних словосполучень, активне використання їх у власному мовленні, тобто перехід до складу активного словника. Адже під впливом навчання змінюється ставлення учнів до слова, яке стає для них не тільки засобом спілкування, а й об'єктом свідомого спостереження, аналізу, порівняння, узагальнення тощо.

За Піаже, егоцентризм це спонтанна, схована розумова позиція, провідна центральна особливість дитячого мислення,

що відбивається на дитячому мовленні, його логіці, уявленнях про довкілля, загальній поведінці дитини.

Жан Піаже розглядав егоцентризм як своєрідний стан організму, що відбиває суб'єктивне сприйняття дитиною довкілля, тобто малюк сприймає світ виключно зі своєї власної точки зору, яку він, звісно, ще не усвідомлює. Цей погляд є абсолютним, оскільки дитина ще навіть не здогадується, що навколишній світ може бути іншим – ніж його “бачить” дитина.

Аналізуючи функції дитячого мовлення в молодшому шкільному віці, Піаже намагався відповісти на сформульоване ним запитання, “які ж потреби намагається задовольнити дитина у процесі розмови”.

Вже на початкових етапах дослідження вчений піддав сумніву, що єдиною функцією дитячого мовлення є *повідомлення думки*.

Аналіз спонтанних розмов дітей, що супроводжували різні види діяльності дітей, дав підставу Піаже для розподілу їх на дві великі групи – *егоцентричну і соціалізовану*.

Вербальний егоцентризм виступає в тому, що дитина “не цікавиться тим, кому вона говорить і чи слухають її”. За словами Піаже, дитина говорить лише *для себе*, вона намагається прийняти точку зору співрозмовника чи вплинути на нього, оскільки він “для неї є першим випадковим, дитина ще не усвідомлює різниці між власною думкою і думкою інших”. За образним виразом ученого така розмова нагадує розмови, що часом “ведуться у вітальнях, де кожний говорить про себе і ніхто нікого не слухає”. Для дитини важлива лише видимість інтересу, хоча імовірно, у неї є ілюзія, що її чують і розуміють.

Теорія егоцентричного мовлення (вербальний егоцентризм) відкриває нові аспекти щодо функціональної характеристики мовлення і його форм на етапі шкільного дитинства.

У процесі навчання учневі потрібно не тільки здобувати знання, вміння й навички, засвоїти способи людської діяльності, а й опанувати творчий підхід до її здійснення, розвивати стійкі пізнавальні процеси і мотиви навчання. Таким чином, на

перший план виходить завдання розумового розвитку, формування творчого мислення школярів.

К.Д.Ушинський писав: “Жоден наставник не повинен забувати, що його найголовніший обов’язок полягає в тому, щоб привчити вихованців до розумової праці, і що цей обов’язок важливіший, ніж передача самого предмета”.

Розумове навчання та виховання дітей є одним із найважливіших завдань української народної педагогіки. Під розумовим навчанням мають на увазі цілеспрямований вплив дорослих на розвиток активної розумової діяльності дітей. Це ознайомлення їх із навколишнім світом, формування різносторонніх інтересів, інтелектуальних умінь і навичок, розвиток пізнавальних здібностей.

Пізнання навколишнього світу починається з відчуттів і сприймань через органи зору, слуху, смаку, нюху й дотику. Опанування мови дає змогу дитині здобути знання про дійсність опосередковано, а не тільки шляхом безпосереднього сприймання предметів та явищ.

Мислення нерозривно пов’язане з мовленням. Слово й речення є змістовими компонентами мовного відображення світу. Розвиток мови здійснюється з опорою на чуттєвий досвід, оскільки між словесним і наочним образами предметів існують тісні взаємозв’язки.

Розвиток мислення учнів прискорюється і підсилюється, якщо вчителі, викладаючи навчальні предмети, забезпечують активну мислительну діяльність.

Тому завдання вчителя – не стільки донести до учнів шестирічного віку необхідну для засвоєння інформацію, скільки створити умови для самостійної навчальної роботи з творчим завданням, організувати пізнавальну діяльність, оцінювати й коригувати її результати.

Особлива увага приділяється таким аспектам мислення, як логічність, комбінаторність, евристичність, здатність до аналізу та синтезу, уміння узагальнювати та конкретизувати, помічати відмінності й закономірності, знаходити нестандартні підходи.

У сучасній школі навчання грамоти як семирічних, так і шестирічних першокласників здійснюється за звуковим аналітико-синтетичним методом. Цей метод ґрунтується на таких науково-методичних засадах:

- 1) предметом читання є позначена буквами звукова будова слова;
- 2) початкові фонетичні уявлення діти мають одержувати тільки на основі спостережень за відповідними одиницями живого мовлення;
- 3) початку ознайомлення дітей з буквами має передувати період практичного засвоєння звукової системи рідної мови, так званий добукварний період.

Учитель, який досліджує процес навчання грамоти, має пам'ятати, що предмет аналізу звуків мовлення для шести-, семирічних дітей є складним явищем.

Однією з причин, які утруднюють навчальну діяльність дітей, пов'язану із звуковою стороною мовленнєвої дійсності, є недосконалість їхнього мовленнєвого слуху, зокрема фонетичного. Мовний слух складається з кількох компонентів: фізичний слух; фонетичний слух; звуковий слух; тембровий слух; почуття ритму.

Від того, як буде для дитини розкрито будову звукової форми слова, залежатиме не тільки засвоєння грамоти, а й усе наступне засвоєння мови – граматики і пов'язаної з нею орфографії.

Із цього впливає провідний принцип звукового аналітико-синтетичного методу навчання грамоти: у формуванні в дітей початкових умінь читати й писати слід іти від з в у к а до б у к в и. Це означає, що перед ознайомленням дитини з певною буквою треба навчити її виконувати аналітичні і синтетичні дії з тим звуком (звуками), що позначаються на письмі даною буквою: правильно вимовляти, впізнавати в різних позиціях слів (на початку, в середині і в кінці), виділяти із слів, складів, сполучати з іншими звуками в складі.

Порушення цього важливого принципу, що й досі трапляється в практиці навчання дітей грамоти, призводить до заміни в їхній свідомості поняття “звук” поняттям “буква”.

Другим важливим принципом, на якому ґрунтується сучасний метод навчання грамоти, є одночасно-паралельне опрацювання парних твердого і м'якого приголосних, що позначаються на письмі однією й тією самою буквою.

Сучасна методика навчання грамоти оперує такими звуковими синтетичними вправами, здійснюваними з опорою на букви:

1. Робота з різними складовими таблицями, яка сприяє безпосередньому утворенню (синтезуванню) учнями складів з відомих їм букв. Форма, зміст і повнота цих таблиць можуть бути різними залежно від етапу застосування на уроці та поставленої мети.

Використання складових таблиць здійснюється як в індивідуальній роботі, так і в колективній, зокрема на етапі закріплення звукового значення вивчених букв.

2. Читання слів за подібністю. Учням пропонують слова, які за звуковим і буквеним складом мають багато спільного. Їх можна розташовувати в колонках або подавати в аналітико-синтетичній формі.

3. Нарощування букв.

4. Усічення слів.

5. Зіставлення слів за графічною будовою з наступним відтворенням їх звукових форм.

6. Цікавими для дітей синтетичними вправами є доступні для них ребуси та анаграми.

7. Формуванню у першокласників динамічних за характером синтетичних дій сприяють ігри в буквене та складове лото, ігри-змагання в складанні якнайбільшої кількості слів.

У букварний період аналітичні та синтетичні вправи мають застосовуватись у тісному взаємозв'язку.

Велике значення в роботі над розвитком мовлення першокласників, як і над видами навчальної праці, має мотивація мовленнєвої діяльності дітей. У кожній ситуації, пов'язаній з розвитком мовлення учнів, учитель піклується про створення мотивів для висловлювання, які були б близькими

для дітей, забезпечували б найповніше природність дитячого мовлення.

Література

1. Пиаже Ж. Речь и мышление ребенка. – Санкт-Петербург: Союз, 1997.
2. Сухомлинський В.О. Вибрані твори.: в 5 т. К., 1977. – Т3. – С.32.

І.А.Кравцова, І.І.Шпачук

МОЛОДІЖНІ КЛУБИ ЯК СКЛАДОВА ЛАНКА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ І ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ ТА МОЛОДІ

В статтє рассматриваеться вопрос о роли молодежных клубов в внешкольном образовании и воспитании подрастающей молодежи. С помощью работы молодежных клубов расширяется возможность развития способностей учащихся, включая их в систему поиска и творческой деятельности.

This article deals with the question about the youth clubs in out of school education and upbringing teenagers. With the help of the work of youth clubs there is one more possibility of development pupils abilities, including them into the system of researching and creative activity.

Сьогодні позашкільна освіта – це стала і досить досконала система, що виявляє найближчі перспективи розвитку особистості в різних соціальних й освітньо-виховних інституціях, де позашкільні заклади є центрами мотиваційного розвитку особистості, її самореалізації і професійного самовизначення.

Особливе місце з-поміж позашкільних закладів посідають молодіжні клуби, в яких за умови створення комфортного психолого-педагогічного мікроклімату уможливується розкриття здібностей учнів, включення їх у систему пошуку і творчої діяльності.